

3. V Sanatoriju doktorja Suilsa

Ustanovitelj Opus Dei –
življenjepis sv. Jožefmarija
Escrivája.

24. Avg. 2018

↗ Nazaj na kazalo

Oče je bil oblečen v temnomodro obleko, siv pulover in srajco, vendar brez kravate. Tiste, ki so se z njim srečevali pred meseci, je presenečala njegova shujšanost, brki in na kratko pristriženi lasje. Tako na kratko, da je frizer, h kateremu je šel meseca

avgusta na striženje, prav zadovoljen nad svojim opraviлом in morda ob pogledu na zakonski prstan pokojnega gospoda Joséja, pripomnil: ***Še vaša soproga vas ne bo prepoznala!***^[1] Imetje novega pacienta je bilo revno in skromno: star plašč, ki mu ga je spričo bližajočega se mraza usmiljeno odstopila mati družine Herrero Fontana, in razno spodnje perilo, posamezni kosi, ki so predtem pripadali različnim lastnikom.^[2]

Klinika, v katero so ga sprejeli, je delovala v vili na obrobju Madrida, v napol urbaniziranem predelu z obsežnimi pozidanimi parcelami in neobdelanimi zemljišči. Nedavno zgrajena stavba z vrtom je imela tri nadstropja: polkletno etažo, kjer so bili težki duševni bolniki, in še dve nadstropji za bolnike na opazovanju. Na tiskovinah klinike je pisalo:

Psihiatrični sanatorij Ciudad Lineal

Dom oddiha in zdravja

Duševne in živčne bolezni ter
toksikomanija

Moderne metode zdravljenja

Glavni zdravnik:

Dr. Ángel Suils

Arturo Soria, 492 Tel. 51188 Ciudad
Lineal (Madrid)

Ob Aragonski cesti^[3]

Doktor Suils je bil v tistem trenutku
ravno zunaj klinike. Bolnika je
izprašal njegov pomočnik, dr.
Turrientes, ki je Jožefmariju brez
ovinkarjenja dejal: »Dobro, pogledjte,
vem, da ste duhovnik, ampak tukaj
morate biti pazljivi, kako govorite o
teh stvareh.«^[4] Novo sprejeti bolnik
je bil modro tiho, ne da bi karkoli
obljubil. Nehal je ponavljati, da je dr.
Marañón, ter na lastno pest in
tveganje hlinil histerično afonijo. Ta

domiselni ukrep mu je omogočal proučevanje novega zatočišča, ne da bi se sam pri tem izpostavljal.

Jožefmarija, ki je bil nastanjen v eni izmed sob nad polkletno etažo, je moral v prvih dneh občutiti strašno osamljenost. V torek, 13. oktobra 1936, zapiše Juan v svoj dnevnik: »Ko sem nameraval iti iz hiše, telefonira dežurni zdravnik v sanatoriju. Oče je v redu. Lahko ga gremo obiskat, če želimo [...]. Herrerova mama (njega ni bilo doma) pravi, da bi bil obisk pri očetu čista neumnost. Razumljivo je, da je nemiren, ko o nas ne ve ničesar, a treba je zdržati. Prav ima, vendar razmišljam o tem, kako sedaj oče moli. Popolnoma sam. Tudi mi bi ga radi videli, ampak ne bomo povzročali novih zapletov zaradi čustvenih traparij. Zato sem danes popoldne obiskal Suilsa na domu. Rekel sem mu, naj si oče ne dela skrbi zaradi nikogar. Kot da nas ne bi bilo v Madridu. Nobenih telefonov

niti česarkoli drugega. Samo v primeru, da je v nevarnosti, naj me obvestijo na dom. Pravi mi, da je hlinil histerično nemost. Zdaj že nekaj govori, zelo malo, zato da ne bi zbujal suma.«^[5]

V nevarnostih prekaljeni Juan Jiménez Vargas je »čustvene traparije« dojemal po svoje. V zadnjih dneh ni počel drugega kot to, da se je razdajal v služenju drugim članom Dela. Obiskal je Álvara, ki si je poskušal najti zatočišče na mehiškem veleposlaništvu.

Prizadeval si je izvedeti, kako je s Chiquijem. Njegove družbe so bili deležni José María González Barredo, Isidoro in Vicente Rodríguez Casado, še eden izmed članov Dela, ki ni mogel iz hiše zaradi nevarnosti aretacije. Vrh tega pa je za očeta skušal storiti to, česar si ta ni predstavljal: doseči, da bi lahko maševal.^[6]

V tistih prvih mesecih terorja je bilo versko preganjanje neusmiljeno. Duhovniki, ki niso bili zaprti ali umorjeni, so se morali skrivati. Cerkve – požgane ali namenjene za posvetno rabo. Zakristije – izropane. Cerkev se je vračala v katakombe. Vedoč za stiske in težave, ki so jih trpeli španski katoličani, je Sveti sedež izdal dovoljenje za obhajanje »svete daritve brez oltarja, brez svetih mašnih oblačil in z dostojnim steklenim kozarcem namesto keliha«. ^[7] Za te določbe o bogočastju Cerkve v tajnosti so verniki v republikanski coni izvedeli z nekajtedensko zamudo.

Brez poznavanja osebja in razmer v sanatoriju je bilo skrajno tvegano poskušati, da bi oče tam maševal, ne da bi bilo to vnaprej dogovorjeno. Eugenio Sellés, ki je živel nedaleč od sanatorija, je za kraj maševanja ponudil svoj dom, vendar se ta predlog ni uresničil.

Iz zadnjih vrstic Juanovega dnevnika, kjer je govor o tej zadevi, diha optimizem: »Sellésova nepremišljenost je nekaj sijajnega. Pri njem doma ne, v sanatoriju pa mislim, da bi bilo mogoče. Seveda ne da bi kdorkoli to zaslutil. Pri Joaquínu doma bi jih to potrló. Njegova mati mi je včeraj dejala, da me ima ves čas v mislih, ker tvegam življenje (!!!), ko sem toliko na ulici. Odvrnil sem ji, da imam najbrž 7 življenj tako kot mačke, in še vedno mi jih ostane dovolj, saj jih kljub vsem zdravnikom (?) in udarcem, ki sem jih bil deležen v 23 letih, ni bilo porabljenih več kot 4 ali 5.«^[8]

Te besede je zapisal 15. oktobra zvečer in to je poslednji vnos v dnevnik. Namreč nekega jutra, ko je bilo že vse dogovorjeno, da spravijo očeta ven, zato da bi daroval mašo v stanovanju Eugenia Sellésa, »ravno ko sem čakal Isidora, da bi se odpravila v umobolnico«, se

spominja Juan, »se je na Sv. Bernardu prikazala patrulja in so me prijeli«. ^[9]
(Juan je skupaj s svojimi starši živel na Ulici sv. Bernarda.)

* * *

Ko María Luisa Polanco, bolničarka v sanatoriju, obuja svoje spomine, je presenečena, da ji je duhovnik ostal v zelo jasno izoblikovani podobi. Je eden od stanovalcev, ki se jih najbolje spominja. A predstava, ki jo v oddaljenosti skoraj polovice stoletja o psihiatrični kliniki hrani medicinska sestra, je rahlo obarvana z nostalgijo preteklosti: »majhna, prav čedna vila, obdana z vrtom«. ^[10]
V mrzlih in sončnih dneh pozne jeseni je videla, kako se je Jožefmarija zavil v odejo sprehajal in kramljial s katerim od pribežnikov.

Sanatorij vsekakor ni bil turobnega in mračnega videza, kot so bile splošne umobolnice tiste dobe, kjer so bolniki svojo bedo prebijali med

reškami. Pa tudi ni bil kraj lagodja in brezskrbnosti, kot bi lahko dal misliti napis »Dom oddiha in zdravja« s tem higieničnim in dobrodušnim naslovom. S pravnega vidika je sanatorij deloval kot kolektivistična komanditna družba, odobrena s strani Zdravstvenega sindikata Madrida in njegove province. Čeprav ga je vodil »tovariš Ángel Suils«, je bil sanatorij, kot potrjujejo tedanje oblasti, »pod nadzorom svojega lastnega osebja, ki v celoti pripada Splošni zvezi delavcev« (socialističnemu sindikatu).

»Dom oddiha in zdravja« je bil iz ustanove »kapitalističnega izkoriščanja« preoblikovan v delavsko družbo, katere preambula k ustanovnemu aktu se je glasila takole: »Spodaj podpisani nekdanji delavci DOMA ODDIHA IN ZDRAVJA na Ulici Arturo Soria 492 (Ciudad Lineal), sklenejo ustanoviti Družbo v

skladu s statutom Splošne zveze delavcev, z namenom vršiti svoje delo na področju zdravljenja duševnih in živčnih bolezni ter toksikomanije, ki je do sedaj potekalo na dotičnem kraju v obliki obrti, katero je njen lastnik José Irús Lahoz, trenutno bivajoč v tujini, opustil. Poleg statuta Splošne zveze delavcev urejajo namembnost Družbe sledeči člani: [...].«^[11]

Stalno osebje so sestavljali: dva zdravnika, tri bolničarke, upravitelj, par skrbnikov, zadolženih za dementne, kuharica in perica. Glede političnih prepričanj so bile bolničarke različnih barv. Dve od njih sta bili komunistki in sposobni duhovnika ovaditi. Tretja, María Luisa Polanco, zaupnica doktorja Suilsa, pa je bila falangistka. Njen brat, prav tako falangist, je bil ubit v Bilbao in ona je kot pribežnica delala v sanatoriju, ker je poznala doktorja Suilsa. Od skrbnikov je bil vsaj eden

zagrizen komunist. Kar se tiče
upravitelja klinike pa vemo zgolj to,
da tista kolektivistična družba ni bila
oproščena strašnih revolucionarnih
preiskav. Med enim od obhodov
ljudskih milic, ki so v »Domu oddiha
in zdravja« iskale »upornike«, so
odvedli Florentina, upravitelja. »Ni
se ti treba preoblačiti, tovariš,
zadržali te bomo samo za deset
minut, da podaš izjavo v Bellas Artes
in se vrneš z istim avtomobilom,« so
mu rekli.^[12] Najmanj, kar lahko
dodamo, je, da niso izpolnili svoje
obljube. Niti peš niti z avtom. Za
Florentinom je izginila vsaka sled.

Zdravstveno osebje je imelo v oskrbi
kakšnih dvajset pacientov. Najtežji
med njimi so živeli v polkletni etaži.
Stanje tam zaprtih duševnih
bolnikov je zbuvalo sočutje, bilo je
skrajno žalostno, če ne tragično.

Tam je bila neka starka, gospa
Carmen, katere sin je v navalu strasti

zagrešil zločin, nato pa storil samomor. Ta gospa je bliskovito in nepričakovano padala iz najgloblje apatije v skrajno besno razdraženost. Nekdo drug izmed blaznežev je nenehno imel preganjavico; taval je po hodnikih in po vrtu ter pljuval in grozil svojim nevidnim napadalcem. Najbolj znamenit in živopisen primer pa je bil neki težki shizofrenik: g. Ítalo («Gospod Ítalo, sloviti farmacevt,» so ga klicali. Na kar je on brez razlike, dosledno odgovarjal s pristno skromnostjo: »Izobražen farmacevt, kar ni isto!«) ***Nekega dne, pripoveduje Jožefmarija, se mi je približal in mi kar na lepem dejal: »Gospod, prepojte se z okoljem, bodite pokončni, zavržite tiste ideje ..., zrahljajte si spono ... in si boste opomogli.«***^[13]

V prvem in drugem nadstropju so bili bolniki »na opazovanju«. Povečini so bili to zdravi in prisebni pribežniki, ki so hlinili živčne bolezni ali

duševno neravnovesje. Poleg teh »pacientov na opazovanju« so bili tam še posebni primeri, kakršen je bil šestletni otrok, nečak enega izmed pomožnih zdravnikov. Njegovi starši so bili ubiti v Extremaduri, varuška, ki je zanj skrbela, pa je uspela skupaj z njim pobegniti v Madrid. Morilci so siroto zasledovali z zlim namenom, da se znebijo edinega preživelega dediča iz družine posestnikov, katerih zemljišč so se polastili. Slednjič se je našel tudi kdo, ki je bil sprejet kot lažen bolnik, na koncu pa se mu je od stalnega pritiska tesnobe dejansko zmešalo.^[14]

Sedaj, ko je bil Juan zaprt, je Isidoro Zorzano prevzel vlogo povezovalca in kurirja. Isidoro se je rodil v Buenos Airesu in je bil oskrbljen z argentinskimi dokumenti ter na rokavu nosil razpoznavni trak v narodnih barvah. To mu je omogočalo razmeroma varno gibanje po Madridu. Tako je precej pogosto

obiskoval očeta in mu prinašal novice od razkropljene družine. Oktobra se je Vicente Rodríguez Casado zatekel v norveško poslaništvo. Álvaro del Portillo je po večtedenskem iskanju strehe, ki bi mu dala zatočišče, končal v prostorih, pripadajočih finskemu konzulatu. A le za kratek čas, saj so tista poslopja pod finsko zastavo 3. in 4. decembra napadle milice in je pristal v zloglasnem Zaporu sv. Antona. V isti ječi se je znašel tudi Chiqui (José María Hernández Garnica), medtem ko sta Manolo Sainz de los Terreros in Juan obtičala v Zaporu Porlier.^[15]

Do množičnih aretacij oseb, nenaklonjenih revolucionarnim strankam, je prišlo ob napredovanju nacionalističnih čet proti Madridu. Konec oktobra so bile že pred vrati prestolnice, kjer jih je zaustavila republikanska vojska ob pomoči okrepitev pravkar prispelih

Mednarodnih brigad.^[16] Z vrta sanatorija je bilo mogoče gledati ognjene bliske topništva v predelih Puerta de Hierro, Ciudad Universitaria in Casa de Campo, in sicer na veliko zadovoljstvo bolnikov Suilsove klinike. Gospod Ítalo, ki je topovske izstrelke zamenjal s prazničnim ognjemetom, je vzkliknil: »Norci so že v Madridu. Veselico imajo v središču Madrida. Še dobro, da smo tukaj, v miru.«^[17] Tisto ni bila uvertura v praznovanje, marveč naznanilo strašnega mesarskega klanja. V strahu pred tem, da bi imele sovražnika za hrbtom, so revolucionarne milice v Madridu izvršile krvavo in nečloveško represijo zoper tako imenovano »peto kolono« v ozadju.^[18] Zaporji so bili natrpani in ves mesec november so se sistematično praznili. Skladno z revolucionarnimi navodili so jetnike nalagali na tovornjake, ki so ponoči vozili v Paracuellos del Jarama, kraj žalostnega slovesa, ali na druga

prizorišča v bližini Madrida, kjer so izvrševali množične poboje.^[19]_____

Mestna četrt Ciudad Universitaria v bližini predela Argüelles, znotraj katerega je ležala hiša na Ulici Doctor Cárceles, je morala biti evakuirana. Družina Escrivá se je izselitvi iz stanovanja upirala v upanju, da bodo nacionalistične čete kmalu zasedle tisto območje, ki je mejilo na bojno fronto. Zaradi tega so bili nekaj dni odrezani od drugih in Isidoro se ni mogel približati tisti coni, da bi potem očeta obvestil o položaju njegovih domačih.

November se je že prevesil v drugo polovico, ko je bila gospa Dolores primorana hišo zapustiti in se nastaniti v nekem hotelu na Glavni ulici, blizu Trga Puerta del Sol. Prtljage niso imeli veliko: »Eno torbo z najnужnejšimi stvarmi in kovček s papirji, povezanimi z Delom,« pripoveduje njen sin Santiago.^[20]_____ Tisti

kovček, dodaja Vargas, »je postal prava nočna mora«. ^[21] Kakor hitro je izvedel za selitev, je šel Isidoro v hotel in Escrivájeve odpeljal v stanovanje, ki ga je imel v lasti Álvaro González Valdés, oče Joséja Maríe González Barreda. ^[22]

Stanovanje je bilo napol prazno, saj se je njegov sin José María zatekel v sanatorij doktorja Suilsa v začetku novembra, ko so se preiskave in aretacije poostriale ob napredovanju nacionalističnih čet proti Madridu.

Escrivájevi prispejo na Ulico Caracas 13 z vso svojo prtljago, ki je bila precej skromna. Toda glede kovčka se je v vratarnici zataknilo. Vratar se je ob pogledu na kovček iz neznanega razloga vznemiril in ga hotel pregledati. Temu pa so se njegovi lastniki kratko malo zoperstavili. Vratar je začel trmoglaviti in ni odstopil od svoje namere. A tudi Carmen se ni uklonila in mu je odvrnila, da »ga iz principa

ne želi odpreti in da bi ga raje pustila kar pred vrati; in pri tem je tudi ostalo«. ^[23]_____

Nazadnje je račun za spor plačal Santiago. Vratar je ostro nasprotoval temu, da bi Santiago živel v tisti hiši. Morebiti zato, ker je menil, da je fant dovolj star za vojsko, in se je zbal, da bi bil v primeru preiskave on odgovoren za skrivanje novih stanovalcev. Spričo okoliščin in vedno večjega zapletanja situacije (ter dejstva, da sta le nekaj korakov proč bili dve čeki ^[24]_____ in anarhistični štab brigade Espartacus, ki je nekaj dni prej pobila 50 pripadnikov civilne garde) sta Isidoro in gospa Dolores sklenila, da naj gre Santiago delat družbo svojemu bratu v sanatorij, kamor je bil sprejet kot spremljevalec »bolnika na opazovanju«. Doktor Turrientes ga je pobral na domu in ga s tramvajem odpeljal na kliniko, kovček s papirji pa je prispel za njim kmalu potem. ^[25]_____

Spokojnost v tistem »Domu oddiha in zdravja« je bila, kot si lahko predstavljamo, precej relativna. Nekega dne se je tam pojavila patrulja in revolucionarni borci so šli naravnost do cilja. Odpeljali so vojvodo de Peñaranda, brata vojvode de Alba.^[26] Oče je šele naslednji dan izvedel, kaj se je zgodilo. Globoko užaloščen se je odločno obrnil na direktorja klinike in se pritožil, ker ga niso obvestili. ***Od zdaj naprej, mu je rekel, ne bodo od tod odpeljali nikogar, ne da bi ga jaz prej spovedal in mu dal odvezo.***^[27]

Kljub opozorilu, ki mu ga je izrekel doktor Turrientes ob prihodu v sanatorij, je Jožefmarija s svojo duhovniško gorečnostjo začel pribežnike po nekajdnevnem preizkušanju drugega za drugim pritegovati k sebi. Pomočnik doktorja Suilsa resignirano priznava neuspeh svojih nasvetov: »Občutek imam, da je govoril prav z vsemi.«^[28] Kljub

temu da je vsem pribežnikom pretila ista nevarnost, ni bilo med njimi nikakršne povezanosti, temveč je vladalo nezaupanje iz strahu pred izdajo. Vsak izmed njih je imel svojo osebno zgodbo. Če so odprli svoje srce, so ga zato, ker jim je duhovnik pred tem razkril svoj kleriški položaj. »Vzdušje med stanovalci sanatorija je bilo zaznamovano s sumničavostjo,« pravita gospod in gospa markiza Torres de Orán, ki sta se prav kmalu tesno spoprijateljila z Jožefmarijem.

[29]

Če pustimo ob strani dementne, je imel vsakdo v sanatoriju svojo posebno zgodbo in življenjsko izkušnjo. Bolnišnično osebje, povezano v družbo »z namenom vršiti svoje delo na področju zdravljenja duševnih bolezni«, si je, kot piše v zadnji vrstici ustanovnega akta, prizadevalo »za prijateljsko sodelovanje znotraj skupnega ideala za doseganje gmotnega blagostanja

preko dela«. ^[30] Zgodovinske okoliščine so na krov iste ladje vkrcale nadvse raznolike ljudi. Suils in Turrientes sta ščitila pribežnike kot odziv proti prevladujoči zločinskosti v vojnem času. Preostali družbeniki so bili zaradi sreče, da so postali lastniki neke dejavnosti, čeprav so mešetarili z enim najbolj žalostnih položajev človeškega bitja, nagnjeni k temu, da glede porekla oskrbovancev pogledajo skozi prste. To je zaznal že Juan Jiménez Vargas, ko je 10. oktobra zapisal v svoj dnevnik: »Bili smo nekoliko nemirni glede sanatorija. Zdi se nam, da so preveč brezsramni pri zaračunavanju storitev in to ne zbuja velikega zaupanja o tamkajšnji varnosti. Sam sem za to že vedel, zato se mi zdi vredno poskusiti, saj se bodo prilagodili, samo da poberejo denar.« ^[31]

Pravici na ljubo je treba povedati, da hrana glede na vse skupaj ni bila ne

slaba ne skromna. Tam se je v vseh letih vojne »najbolje jedlo«, zagotavlja Santiago; četudi njegov želodec ni bil povsem nepristranski, saj je s seboj vlekel lakoto že iz stanovanja na Ulici Doctor Cárceles. Za kosilo so imeli samostojno jed, ki se je dnevno menjavala: stročji fižol, čičerika, leča, riž; za poobedek pa pomaranče. Takšna preskrba je bila mogoča zaradi sindikalnih povezav podjetja. Gospod Ítalo pa nad prizadevnostjo kuharice ni bil navdušen. Ob mirnih in obsijanih dneh ga je bilo mogoče videti, kako se sprehaja po vrtu in k sebi stiska cvetlični lonček brez prsti, ki ga je ljubeznivo zalival po kapljicah ter se nadejal, da bodo iz njega zrasli panirani zrezki.^[32]_____

Ko sta se Jožefmariju pridružila José María González Barredo in malo pozneje njegov brat Santiago, se je zanj v sanatoriju pričelo novo obdobje. Vsi trije so bili nastanjeni v

sobi poleg markiza in markize Torres de Orán. Potem ko so ustrezno poskrbeli za varnost, da ne bi prihajalo do svetoskrunstev, je Jožefmarija maševal skoraj dnevno. Isidoro ga je oskrboval z vinom in hostijami. V sobi je bila velika omara. Na enem izmed njenih predalov je daroval mašo, pri čemer so bila vrata omare odprta. Tako je v primeru, če bi kdo nepričakovano vstopil, na prvi pogled vse ostalo skrito. Zaradi večje varnosti je za sodelovanje prosil Marío Luiso: ***Bi lahko vi stražili na divanu, medtem ko obhajam sveto mašo?*** je dejal bolničarki. ***In če se kdo približa, potrkaite na vrata ali govorite glasno.***^[33] Tisti mali divan je bil strateško nameščen na hodniku med očetovo sobo in sobo druge, komunistične bolničarke. Po maši je obhajilo razdelil med nekatere izmed pribežnikov in za primer, če bi se kdo želel spovedati, je drugim diskretno razkril svoj duhovniški stan.

Kadar je bila gospa Carmen, ostarela in dementna zaradi samomora njenega sina, v stanju spokojne apatije, je bila to zelo vljudna in obzirna žena. Ko pa jo je popadel bes, je iz sebe pljuvala okrutne žalitve. Odpuščala ni nikomur razen Jožefmariju, ki mu je ljubkovalno pravila »starček«. »Gospod Jožefmarija je tako dober,« je govorila, »da mora biti najmanj general.« Včasih pa: »Gospod Jožef [Marija] ni gospod Jožef, ampak sveti Jožef.«^[34]

Takšni hvalospevi, kot si lahko predstavljamo, niso bili ravno najboljše priporočilo, če so prišli na uho skrbnikov ali ljudskofrontovskih bolničark. Ena od njih je resno sumila, da gre za skrivajočega se duhovnika. Oče je brž ukrepal zoper sumničenje. Nekega dne se je začel pretvarjati, da se mu blede, in ji je z globokim glasom v zaupnem tonu zatrdil, da je on doktor Marañón,

vendar da je treba za vsako ceno to ohraniti kot tajnost.^[35]_____

José María González Barredo, ki se sicer nikomur ni zdel sumljiv, je začel očetu in Santiagu povzročati določeno skrb. Poskušal se je delati, da je nor, vendar za takšno ukano ni bil nadarjen. Obnašal se je tako čudno in nato zapadal v tako pretiran realizem, da je njegovo vedenje celo med dementnimi zbujalo pozornost. Prižigal je luči ob nemogočih urah in stokrat skočil skozi okno svoje sobe na vrt in nazaj v sobo. K sreči ni bilo visoko in tveganje ob nerodnem padcu ni bilo veliko.

S prvim mrazom so se očetu pojavile blage težave revmatičnega izvora. Nekdo mu je posodil majhen grelec, ki ga je takoj predal svojima sosedoma markizu in markizi, češ da ga sam ne potrebuje.^[36]_____ V začetku decembra so se zdravniki, namesto

da bi mu predpisali enostavno zdravljenje s salicilati, odločili, da mu injicirajo preparat iz čebeljega strupa, ki je bil takrat zelo v modi. Morda je doktor Suils nameraval z enim poizkusom odpraviti dve zadevi: po eni strani preprečiti nadaljnja revmatična obolenja, po drugi pa istočasno povzročiti močno reakcijo, ki bi preostanek osebja prepričala, da gre za resničnega bolnika. Učinki strupa so bili »bliskoviti in strašni«, pripoveduje njegov brat.^[37] Pacient je ohromel in trpel silne bolečine. Le stežka je premikal glavo. Njegova edina hrana je bil pomarančni sok. A po dobrih dveh tednih ležanja v postelji si je že deloma opomogel. Dejstvo je, da je bil sicer šibek in oslavljen, vendar ozdravljen revme.

V tiste odročne kraje so tolpe ljudskih milic še naprej prihajale preiskovat sanatorij. Vila je bila blizu Aragonske ceste, po kateri so nenehno vozili

tovornjaki v smeri fronte in nazaj, in če so se ustavili v neposredni bližini, je gruča sestopila, da bi si pretegnila noge, potešila svojo radovednost ali pa si v sanatoriju napolnila čutare. V takšnih trenutkih so vlogo varovalnega ščita odigrali dementni. Direktor sanatorija je naročil, naj v tovrstnih situacijah bolnike iz polkletne etaže privedejo ven in naj se prosto sprehajajo po vrtu. Borci so se naglo umaknili z vrta, bodisi ker so jih šteli za nasilne bodisi ker so jim zbujali neprijeten odpor. Ob eni izmed takšnih intervencij je v ospredje stopil gospod Ítalo. Ko je naletel na skupino pripadnikov milice, od katerih je eden nosil škatlo s plinsko masko, jo je hotel preizkusiti:

»Z vsem spoštovanjem in če ste tako prijazni (gospod Ítalo se je izražal zelo vljudno in obzirno), bi mi lahko razložili, kako deluje to pihalno glasbilo?« jih je vprašal.^[38]_____

Naposled je Isidoro očetu prinesel osebni dokument, ki ga je že dolgo pričakoval: preprost list papirja s pečatom »Komiteja-delegacije Baskovske nacionalistične stranke – Madrid«. Na njem je bilo natisnjeno naslednje besedilo:

»Oblasti in milice vseh strank Ljudske fronte naprošamo, da omogočijo prosto gibanje Joséju M. Escriba Albas, saj je režimu naklonjena oseba. – Madrid, 23. december 1936. – Za Komite [podpis].«^[39]

Baskovski nacionalisti niso bili ravno naklonjeni ideologiji Ljudske fronte, vendar so se zaradi upanja na pridobitev politične avtonomije obdržali na strani republiške vlade.

^[40] Dokument brez fotografije dotične osebe, ki ni bila niti včlanjena v Nacionalistično stranko, ni kaj dosti veljal ob srečanju s kontrolnimi

patruljami. Vendar je Jožefmarija z njim lahko vsaj zadržal prvi udarec.

Isidoro, očetov obveščevalec in kurir, mu je prinašal novice z Ulice Caracas in iz zaporov, v katerih so sedeli njegovi sinovi. Dopisoval si je s člani Dela v Valenciji in opravljal druga dela usmiljenja,^[41] medtem ko je ustanovitelj v svoji osami, zedinjen z Bogom v trpljenju in molitvi, vzdrževal povezanost med razkropljenimi člani Dela. Iz tistega obdobja, ko se je izvajalo praznjenje zaporov,^[42] kateremu so sledile nočne ustrelitve, so ohranjene osupljive zgodbe. Vsi so bili prepričani, da je oče svoje otroke iztrgal iz krempljev smrti z močjo svoje molitve, s katero se je obračal h Gospodu. Chiquijev primer je eden od mnogih. Bil je že na tovornjaku skupaj z drugimi zaporniki, ki so jih nameravali ustreliti, nakar se zasliši glas, ki ga pokliče po imenu in mu velí, naj stopi

dol. Kamion je odpeljal v smrt,
Chiqui pa se je vrnil v svojo celico.^[43]

V zvezi s temi doživetji pripoveduje Juan Jiménez Vargas: »Do konca leta 1936 se je zvrstilo več dogodkov, v katerih je vidno, da smo se vsi več kot enkrat rešili na človeško nerazložljiv način. Nekatero od teh stvari so se zgodile v zaporih.«^[44]

Novembra je bil Juan zaprt v Zaporu Porlier, v katerem so praznili hodnik za hodnikom in vozili jetnike na ustrelitev. Dne 26. novembra je bil na vrsti on. Zaporniki so se postavili v vrsto, nato pa so šli proti tovornjaku, ki jih je čakal na ulici. Juan je ostal v vrsti s tremi osebami pred seboj in čakal, da odpeljejo drugo skupino. Tovornjak se je vrnil šele malo pred zoro. Minilo je pol ure in nihče ni dal ukaza za odhod naslednje odprave. Še več, operacijo so zaključili in se takrat niso več vrnili v tisti hodnik.

Očetova molitev je bila ščit Dela. Na tak ali drugačen način so bili vsi njegovi otroci deležni blagra te vztrajne, neutrudne in zaupne molitve, sloneče na tesni zedinjenosti z Gospodom.

* * *

Sobivanje v sanatoriju se je približalo vzdušju zatišja in ravnovesja, ki pa je bilo kmalu pretrgano. Pisal se je mesec januar 1937, ko je Isidoro, ki je skušal po uradni poti zagotoviti svobodo Juanu Jiménezu Vargasu, dosegel, da je ta končno prišel iz Zapora Porlier. Potem ko se je štirinajst dni skrival na domu svojih staršev, brez dokumentov in izpostavljen ponovni aretaciji, je bil po zaslugi očetovega posredovanja sprejet v Suilsov sanatorij.^[45]—

Istočasno z njegovim prihodom sta se pridružila še dva pribežnika: neki letalski komandant in neki falangist iz Logroña po imenu Alejandro, iz

družine Láscaris Comneno.^[46]

Pojavitev teh treh novih osebnosti je povzročila pravo psihozo strahu in nezaupanja. Med »pacienti na opazovanju« je nenadoma zavladala tišina kakor v žabji mlaki, kjer najmanjši šum vzbudi nezaupljivost. Tisti, ki so prej redno prihajali k spovedi ali po nasvet k duhovniku, se niso več ganili iz svoje sobe. Nihče se ni več sprehajal na vrtu. Doktor Suils je v pričakovanju preiskave z odločnimi besedami povabil Láscarisa, naj vilo zapusti. Prav tako je sporočil Joséju Maríi Gonzálezu Barredu in Juanu, da morata tudi onadva oditi. Da ne bi prišlo do kaljenja miru, predvsem pa zaradi očetove varnosti, sta odšla vsak na svoj dom v Madridu. Nato so použili posvečene hostije, ki jih je Jožefmarija hranil v svoji sobi za podeljevanje obhajila, kadar ni mogel maševati.

Minilo je nekaj dni, in ko se je izkazalo, da je bila pričakovana preiskava lažni alarm, je med »pacienti na opazovanju« znova zavladal optimizem in spet se je začelo sprehajanje po sanatoriju v zaupljivem vzdušju. Dogodki pa so kljub temu povzročili očetu veliko trpljenja. Ko so se stvari ponovno umirile, je šel k direktorju in mu povedal, kar je sam pri sebi brez prestanka ponavljal v zadnjih dneh: ***Ne morem ostati tam, od koder so moja sinova vrgli ven.***^[47] Na lep način mu je očital njegovo vedenje ob tisti priložnosti in mu sporočil, da se je odločil pribežališče poiskati drugje.

Ob nekem Isidorovem obisku, to je bilo že februarja 1937, je oče izvedel, da je bil Chiqui (José María Hernández Garnica) 5. februarja premeščen iz madridskega Zapora sv. Antona v kaznilnico »San Miguel de los Reyes« v Valenciji. Po

večmesečnem molku, ko je s člani Dela v Valenciji komuniciral preko Isidora, oče ni zdržal več. Vzel je pero in svoje sinove v Valenciji nagovoril neposredno:

Madrid, 10. februar 1937

Dragi prijatelji, imel sem veliko željo, da bi vam pisal, in danes sem končno izkoristil Isidorov obisk, da mu izročim to pismo.

Zdi se, da si je moja glava opomogla: dolgo časa sem že v tej norišnici in tolažim se, sicer počasi, da sem tukaj zaprt v svoje dobro, po naročilu mojega Očeta, razen tega pa nikdar ne pozabim, da nobeno zlo ne traja večno.

Moja velika skrb v tej osamljenosti, sredi tolkih ubogih bolnikov, kakršen sem tudi sam, so moji otroci. Koliko mislim nanje in na sijajno bodočnost naše družine!

Trenutno je v ospredju Chiqui (če bi moje srce znalo razločevati ospredje in ozadje med mojimi fanti, ki so vsi enako ljubljene): preverite, če bi mu lahko preko kakšne vaše prijateljice pomagali pri njegovih sedanjih skrbih.

Ta ubogi norec vam pošilja objem in vas ima rad

Jožefmarija

Pišite Isidoru.^[48]_____

* * *

Takrat se vrata do ustanoviteljeve intimnosti, ki so bila nekaj časa priprta, odprejo na stežaj, ko se njegova duša razgrne v dopisovanju z njegovimi duhovnimi otroki. Od februarja do septembra 1937, ko zapusti svoj azil v konzulatu Hondurasa, se zvrsti več kot sto sedemdeset pisem, napisanih članom Opus Dei v tajnosti. Na tistih straneh

je zgoščen silni žar njegovega duha. Skozi skopo odmerjene vrstice uhajajo vzgibi njegovega srca, ki njegove otroke utrjujejo v veri in poživljajo njihove upe na prihodnost božanskega podviga, za katerega si vsi prizadevajo.

Dlje ustanovitelj ni mogel ostati nedejaven v »Domu oddiha in zdravja«. Izključitev dveh njegovih ljudi mu je povzročila nevzdržno mučeništvo in Boga je prosil, da bi mogel kliniko čim prej zapustiti. José María González Barredo si je s pomočjo nekega prijatelja, ki je imel prijateljske stike z zetom honduraškega konzula, našel zatočišče v konzulatu te države. In ko je bil že znotraj, je dosegel, da prideta tja tudi oče in njegov brat Santiago.^[49]—

Na predvečer selitve v to novo pribežališče je oče še enkrat pisal v Valencijo:

Predragi prijatelji! Ravno sem bil nekaj časa v norišnici s svojim ubogim bratom Jožefmarijem in vedoč, kako zelo se zanimате zanj, ti skoraj ne bom govoril o drugih zadevah.

Bilo je pričakovati, da bo končal v umobolnici, saj je bil od oktobra 1928 popolnoma nor. Veš, kaj pravi, da je? Osliček. Še dobro, da ne začne rigati. 9. januarja, ko je dopolnil 35 let, je zatrdil, da je bilo to 35 riganj. Kar se tiče razpoloženja, se počuti prav dobro: poln je optimizma, prepričan, da bo njegova fiksna ideja nemudoma – tako pravi – postala srečna resničnost. Nenehno misli na svoje otroke in po stari šegi – norec – jih blagoslavlja, vsakega posebej, večkrat na dan. Zdaj mu je prišlo na misel – ve, da je vojna –, da bi si njegov Chiqui, ki mu manjka le še eno leto do naziva inženir rudarstva, lahko opomogel in se pridružil kakšnemu arhitektu pri delih na

utrdbah. Urarčku (svojemu prijatelju, ki ga drugi ne poznajo) naroča, naj preko mnogih priporočil poišče zdravnika, ki bo bolnega ozdravil.

Naročil mi je, naj voščim Chiquiju za njegov god (tako mi je rekel on in tako sem zapisal), ter dodal: Pa za praznik njegove obnovitve.

Ubogi Jožefmarija je resnično zmešan: vsak dan bolj prismojen.

Prav prisrčno vas pozdravljam in oprostite za to načvekano pismo.

Tesen objem vam pošilja

Mariano

Madrid 12. 3. '937.^[50]

To pismo vsebuje del šifranta, ki ga bo uporabljal zaradi cenzure. Pri tem izpušča podatke, ki bi za naslovnika predstavljali tveganje – in dopisovanje z duhovnikom je bilo hudo tveganje –, obenem pa ohranja

jasno sporočilo. Šifriranje je zelo enostavno. Izvede ga tako, da v besede svojega namišljenega brata – norega Jožefmarija – položi to, kar jim želi sporočiti. Ta razdvojitev, ko samega sebe zre v tretji osebi, spada med slogovne figure, uporabljene v *Katarinah*.^[51] In preko miselnih asociacij mu motiv norosti – norosti po božje – omogoča, da se izraža svobodno in prostodušno. Na ta način vzporedno vzpostavi nekakšen dvojni svet povezav med tvarno in običajno resničnostjo v odnosu do duhovne in prispodobne. Naposled pa se kakor dedek preda čenčanju, kar mu dopušča, da s senilno slabotnostjo svojim »vnukom« po božje pripoveduje vsevrstne »otročarije«.^[52]

Ob vsem tem je presenetljivo, da ni prišlo do kakšnega trčenja z vojno cenzuro. Očitno se nikomur ni zdelo vredno truda, da bi skrbno pregledoval pisma nekega dedka, ki

so, če ne zaradi drugega, bila sumljiva zaradi svojega nenavadnega izrazoslovja. Oče je prav dobro vedel, kakšni nevarnosti se izpostavlja, in Juan Jiménez Vargas ga je na to stalno opominjal, vendar je njegova ljubezen do družine Dela prevladala nad vsakim tveganjem. Njegova pisma so bila pod zaščito naše Gospe: pri tem dopisovanju v vojnem času in tudi pozneje se je podpisoval z enim od svojih krstnih imen, Mariano, v znamenje pobožnosti do Marije.

↗ Naslednje poglavje

↗ Nazaj na kazalo

.....

[1] Pismo članom Dela v Valenciji, EF-370505-4.

[2] Prim. Dnevnik, že citiran: RHF, D-15347 (*Dodatek XVII*).

^[3] Prim. RHF, D-15348.

^[4] Prim. RHF, D-15348. V zvezi z vsem, kar zadeva njegovo bivanje v sanatoriju dr. Suilsa, prim. Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 64 sl.; María Luisa Polanco Fernández, RHF, T-04835; Santiago Escrivá de Balaguer y Albás, RHF, T-07921, str. 20 sl.; Carmen Peñalver Gómez de las Cortinas, markiza Torres de Orán, RHF, T-05090.

^[5] Dnevnik, že citiran: RHF, D-15347 (*Dodatek XVII*).

^[6] Prim. Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 65–66.

^[7] Spričo razsežnosti in surovosti verskega preganjanja v republikanski coni ter težav pri podeljevanju zakramentov so se nekateri škofje in redovni predstojniki obrnili na Sveti sedež. V pismu z dne 22. avgusta 1936 je državni tajnik, kardinal Pacelli,

naznanil generalnemu predstojniku misijonarjev brezmadežnega Marijinega Srca, da je papež na uraden način in veljavno za vse duhovnike ugodil izraženi prošnji po obhajanju svete maše brez oltarja in mašnih oblačil, »za čas trajanja nadvse bolečih sedanjih okoliščin« (prim. Antonio Montero Moreno, *op. cit.*, str. 99–100).

^[8] Zapis z dne 15. oktobra 1936 (prim. RHF, D-15347; *Dodatek XVII*).

^[9] Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 66; prim. José Miguel Pero-Sanz, *op. cit.*, str. 199.

^[10] María Luisa Polanco Fernández, RHF, T-04835.

^[11] RHF, D-15348, in še potrdilo Zdravniškega sindikata: RHF, D-03414.

^[12] Prim. María Luisa Polanco Fernández, RHF, T-04835.

[13] — Pismo članom Dela v Valenciji, EF-370505-4. Bolni farmacevt je bil gospod Ítalo Della Torre Morasso (prim. Álvaro del Portillo, *Sum.* 884).

[14] — O vzdušju v kliniki in dementnih bolnikih prim. Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 71–74; in María Luisa Polanco Fernández, RHF, T-04835.

[15] — Prim. José Miguel Pero-Sanz, *op. cit.*, str. 197–204; Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 67–69; Álvaro del Portillo, *Sum.* 884. O aktivnostih, povezanih z ambasadami, prim. Aurelio Núñez Morgado, *Los sucesos de España vistos por un diplomático*, Buenos Aires 1941 in Madrid 1979, ter Javier Rubio García-Mina, *Asilos y canjes durante la Guerra Civil española. Aspectos humanitarios de una contienda fratricida*, Barcelona 1979. Prim. tudi Burnet Bolloten, *op. cit.*, str. 119, in Javier Cervera Gil, *op. cit.*,

str. 229–233; o zaporih: *prav tam*, str. 79–84.

[16] Mednarodne brigade so bile ustanovljene na pobudo Komunistične internacionale (Kominterne) in so rekrutirale prostovoljce z vsega sveta. Prim. Burnet Bolloten, *op. cit.*, str. 205–207; George Esenwein, *El Frente Popular. La política Republicana durante la guerra civil*, v: Stanley G. Payne in Javier Tusell (ur.), *op. cit.*, str. 367–370.

[17] Prim. Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 71–72.

[18] »Izraz *peta kolona* izvira iz španske državljanske vojne, iz tednov pred napadom na Madrid. Kdo je avtor tega poimenovanja, ni jasno, vendar je najbolj verjetna različica, ki pravi, da je bil to general Mola. V začetku oktobra 1936 je, misleč, da je zavzetje Madrida že čisto blizu, ta nacionalistični voditelj

zatr dil, da bo prestolnica padla s pomočjo štirih kolon [generala] Varele, ki so se ji približevale [...], in pete kolone, ki je že bila znotraj: kolone, sestavljene iz pristašev upornikov, ki je zato bila peta kolona. Ta izjava je bila, če ne drugega, neposrečena in pokazatelj nepremišljenosti, kajti ko so zanj o izvedeli nasilneži, katerih delovanje v prvih mesecih vojne se ni ustavljalo ob moralnih pomislekih, se je razbesnela gonja za aretacije in likvidiranje petokolonarjev, to pa je prineslo nebrzdano preganjanje, ki naj bi zaledje očistilo izdajalcev. [...] Hugh Thomas pripisuje iznajdbo izraza *peta kolona* britanskemu novinarju lordu St. Oswaldu v neki depeši, poslani na *Daily Telegraph* v septembru.« Javier Cervera Gil, *op. cit.*, str. 139–140.

[19] Po začetnem kaosu ob vojaški vstaji se je avgusta 1936 začel izrisovati zemljevid Španije,

razdeljen na dva dela: meje so ločevale področja pod nadzorom upornikov od področij pod republikansko vlado. Premoč slednje je bila očitna: tako po ozemeljskem obsegu kot po prebivalstvu (Madrid, Barcelona in Valencija so bila republikanska mesta); na republikanskem ozemlju so bila industrijska območja, finančna sredstva in zlate rezerve Banke Španije. Kljub temu pa sta zmeda med republikanskimi oblastniki ter pomanjkanje discipline in povezanosti v revolucionarnih milicah omogočila, da je z ofenzivami nacionalistov še pred zimo 1936 prišlo do uravnoteženja sil, ozemelj in številčnosti vojske.

Napredovanje nacionalističnih čet proti Madridu v oktobru 1936 je doseglo obrobje prestolnice, kar je prisililo vlado k preselitvi v Valencijo. Ravno takrat pride do izvajanja nenadzorovanih aretacij in

se začnejo sistematična praznjenja zaporov, pri katerih so bili zaporniki odpeljani in v nočnih urah ustreljeni v okolici Madrida. »Od skupno 17.000 obsojenih na smrt ali izvensodno pobitih v Madridu, jih je skoraj polovica umrla tistega nesrečnega meseca novembra« (Ramón in Jesús Salas Larrazábal, *Historia General de la Guerra de España*, Madrid 1986, str. 161). Prim. tudi Rafael Casas de la Vega, *El Terror ...*, *op. cit.*, str. 191 in 228; ter Matilde Vázquez in Javier Valero, *La Guerra Civil en Madrid*, Madrid 1978, str. 118–119.

[20] Santiago Escrivá de Balaguer y Albás, RHF, T-07921, str. 20.

[21] Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 77.

[22] Prim. José Miguel Pero-Sanz, *op. cit.*, str. 199–200.

[23] Santiago Escrivá de Balaguer y Albás, RHF, T-07921, str. 21.

[24] Čeke so poleg zaporov bili prostori, kjer se je pokazala nenadzorovana in arbitrarna represija v Madridu. »Peter Weiden je mnenja, da je bila beseda čeka v rabi po vsej Španiji in je pomenila strah zbujajoča (pogosto samooklicana) sodišča, ki so bila po številnih soseskah vzpostavljena s ciljem odstraniti 'fašističnega sovražnika', velikokrat s pomočjo skrajno nezanesljivih ovadb. Čeka je ruska kratica za organizacijo 'Vseruska izredna komisija za boj proti kontrarevoluciji in sabotaži', ki je bila prva sovjetska politična policija, predhodnica OGPU-ja, NKVD-ja in KGB-ja. Čeke so se poleg Barcelone in Valencije namnožile predvsem v Madridu« (Javier Cervera Gil, *op. cit.*, str. 60). Avtor jih je na območju takratnega Madrida lociral več kot dvesto. Zemljevid, na katerem so označene najpomembnejše, si je mogoče ogledati na str. 64–65 citiranega dela.

Na str. 63 opisuje usodo, ki je doletela stavbo Študentskega doma DYA na Ulici Ferraz 16. Najdemo jo na seznamu ček, »žalostno slovečih po svojem represivnem delovanju«. Prim. tudi Rafael Casas de la Vega, *El Terror: Madrid 1936. Investigación de víctimas y catálogo de víctimas identificadas*, Madrid 1994, str. 75–120.

[25] Prim. Santiago Escrivá de Balaguer y Albás, RHF, T-07921, str. 22; in José Miguel Pero-Sanz, *op. cit.*, str. 200.

[26] Vojvoda de Peñaranda de Duero je bil takrat Hernando Stuart Fitz-James Falcó, vojvoda de Alba pa je bil njegov brat Jacobo.

[27] Álvaro del Portillo, *Sum.* 896.

[28] RHF, D-15348.

[29] Carmen Peñalver Gómez de las Cortinas, markiza Torres de Orán,

RHF, T-05090, str. 1. Markizu je bilo ime Manuel María Fernández de Prada y Vasco.

^[30] Prim. Ustanovni akt: RHF, D-15348.

^[31] RHF, D-15347 (*Dodatek XVII*); zapis v dnevniku je z dne 10. oktobra.

^[32] Prim. Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 71.

^[33] María Luisa Polanco Fernández, RHF, T-04835.

^[34] Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 72.

^[35] Prim. Álvaro del Portillo, *Sum.* 885; in Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 74. Barredo o tem pove še drugo anekdoto: »Oče je svoja očala zavil v bel papir in nanj zapisal: To so očala doktorja Marañoña« (José María González Barredo, RHF, T-04202, str. 14).

[36] Prim. Carmen Peñalver Gómez de las Cortinas, RHF, T-05090, str. 2.

[37] »Pomislil sem celo, da so ga s tistimi injekcijami umorili« (Santiago Escrivá de Balaguer y Albás, RHF, T-07921, str. 22). O zdravljenju in njegovih posledicah: Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 80–81.

[38] Prim. José María González Barredo, RHF, T-04202, str. 14; Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 71.

[39] RHF, D-15068. V dnevniku Juana Jiménezza Vargasa je 15. oktobra zapisano: »Dobro bi bilo govoriti z Elordijem s ciljem, da očetu priskrbimo prepustnico, kot da je baskovski nacionalist« (RHF, D-15347; *Dodatek XVII*). To so bili dnevi, ko so nacionalistične čete napredovale proti Madridu in so po hišah zahtevali dokumente ter mnoge aretirali, kajti kot je nadalje zapisano v dnevniku: »Osebna

izkaznica ne zadostuje. Zahtevajo zanesljive papirje, potrjene s strani Ljudske fronte.«

Juan s temi ukrepi ni prišel daleč, saj je še isti teden pristal v zaporu. Isidoro je stopil v stik z Elordijem, ki naj bi kot Bask poznal pristaše Nacionalistične stranke v Madridu. Elordi je prihajal na duhovno vodenje k Jožefmariju in obiskoval izobraževalne tečaje v Študentskem domu Ferraz v akademskem letu 1934/1935. Omenjen je v »Novicah« meseca avgusta in septembra 1935 in iz očetovih besed je razvidno, da je od njega prejel pismo v času poletnih počitnic (prim. RHF, D-03696).

Kar se tiče priimka »Escriba«, je jasno, da ne gre za pomoto, marveč za zavestno tipkarsko spremembo, ki ni brez ironije. Ta sprememba se pojavlja v vseh uradno izdanih dokumentih do izhoda iz republikanske cone: prim. izjava dr.

Ángela Suilsa, 14. 3. 1937 (RHF, D-15067) in 22. 8. 1937; potrdilo Generalnega konzulata Hondurasa, 1. 8. 1937 (RHF, D-15070); prepustnica, izdana dne 25. 10. 1937 (RHF, D-15125).

[40] Prim. Fernando de Meer Lecha-Marzo, *El Partido Nacionalista Vasco ante la guerra de España (1936–1937)*, Pamplona 1992. Ko je 1. oktobra 1936 republikanska skupščina potrdila baskovski statut in je bila 7. oktobra postavljena začasna baskovska vlada, je bila skoraj vsa provinca Guipúzcoa in večji del province Álava že del nacionalistične cone, preostanek pa je bil izoliran od španske prestolnice, »kar je Baskom omogočilo, da okrepijo svoj avtonomizem, in zato je njihova delegacija v Madridu [Komite-delegacija Baskovske nacionalistične stranke – Madrid] pridobila podoben pomen in položaj, kot so ga imele ambasade in poslaništva. [...] Število oseb, ki jim je

baskovska delegacija priskrbela veljaven dokument za prosto življenje v Madridu, je bilo med 2.350 in 2.850 [...]. Skratka, delovanje baskovske delegacije v Madridu v času državljanske vojne je bilo primerljivo delovanju diplomatskih predstavništev, v nekaterih primerih celo z obsežnejšimi pooblastili« Javier Cervera Gil, *op. cit.*, str. 354. Prim. tudi Jesús de Galíndez, *Los vascos en el Madrid sitiado*, Buenos Aires 1945.

[⁴¹] Prim. José Miguel Pero-Sanz, *op. cit.*, str. 200–204.

[⁴²] »V tej situaciji skrajnega nasilja znotraj zaporov je prišel mesec november in madridske ječe so se spremenile v prizorišče enega najbolj tragičnih dogajanj državljanske vojne: to so bila množična praznjenja zaporov, pri katerih so jetniki končali v pobojih; dejanja, ki dokazujejo tudi izgubo nadzora nad situacijo s strani

republikanskih oblasti. Ti poboji, obče znani kot *sacas de presos* [odstranjevanja jetnikov], so se dogajali med 7. novembrom in 4. decembrom 1936. [...] Podatek o tem, kdaj je prišlo do teh odprav, je znan iz gradiva Splošnega direktorata za varnost in iz pričevanj v okviru splošnega madridskega procesa.« Javier Cervera Gil, *op. cit.*, str. 84–85. Avtor opisuje nekatere od teh dogodkov. Prim. tudi Ian Gibson, *Paracuellos: cómo fue*, Barcelona 1983; Carlos Fernández, *Paracuellos del Jarama: ¿Carrillo culpable?*, Barcelona 1983; in Rafael Casas de la Vega, *El Terror ...*, *op. cit.*, str. 135–190.

[43] Prim. Álvaro del Portillo, *Sum.* 888; Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 78.

[44] Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 79.

[45] Prim. José Miguel Pero-Sanz, *op. cit.*, str. 201.

[46] Prim. Santiago Escrivá de Balaguer y Albás, RHF, T-07921, str. 23; Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 85.

[47] Santiago Escrivá de Balaguer y Albás, RHF, T-07921, str. 23; prim. tudi Juan Jiménez Vargas, RHF, T-04152-III, str. 87.

[48] Pismo članom Dela v Valenciji, EF-370210-1.

[49] José María González Barredo pripoveduje, da je preživel nekaj dni na domu svojega očeta, nato pa preko svojega prijatelja Manuela Valdésa, ki je poznal zeta honduraškega konzula, dosegel, da so s konzulata poslali avto, ki je ponj prišel na dom. Ko je bil že notri, je pridobil dovoljenje, da se oče in Juan Jiménez Vargas tja zatečeta kot pribežnika, ne da bi za to vedel

konzul, ki je bil soočen z že izvršenim dejanjem. Prim. José María González Barredo, RHF, T-04202, str. 16; in José Luis Rodríguez-Candela Manzaneque, RHF, T-05120, str. 1.

José Luis Rodríguez-Candela, konzulov zet, očeta osebno ni poznal, je pa o njem slišal od nekaterih prijateljev, ki so ga povabili, naj obišče Akademijo DYA (prim. *prav tam*).

[50] Pismo članom Dela v Valenciji, EF-370312-1.

[51] Na primer, ko zapiše: ***Moj Bog, Ljubezen, naklesti oslička, ki si ne zasluži drugega kot udarce*** (*Zapiski*, št. 388, 12. 11. 1931; prim. tudi *prav tam*, št. 1128, 11. 2. 1934, in št. 1371, 30. 6. 1936).

[52] Že pred časom je, kot vemo, oče govoril o svoji božanski »norosti«, o svoji »fiksni ideji« o uresničenju

Dela. O tistih, ki so bili vanj sprejeti, pa je pravil, da so novi »norci«, ki so prišli v »norišnico«.

Med izrazi z dvojnimi pomeni najdemo naslednje: kruh (evharistija); miza (oltar); Zdravnik, Prijatelj, Manuel (Gospod); Manuelova mati (Devica Marija); vrtnice (rožni venec); kósiti z g. Manuelom (prejeti sv. obhajilo); urarček (angel varuh); »praznik obnovitve« (dan, ko člani Dela obnovijo svojo zavezanost Gospodu) idr.

Andrés Vázquez de Prada

© Fundación Studium